

Gartner Povl Christiansen 1923-2006

Tysklandsarbejder 1941-42

Povl Christiansen er født 1923 i Gundstrup på Nordfyn. Hans far var smed Lars Peder Christiansen.

Povl har skrevet sine erindringer om drengeår, om at være ude at tjene i landbruget og meget mere.

1941-42 var Povl i Tyskland at arbejde. Erindringerne om tiden i Tyskland bringes her.

Vi springer ind i Povls beretning i 1941:

Jeg selv og to andre gutter, Kaj og Verner, var jo også kommet til Odense i efteråret 1941. I det gamle Fyens Forum på Sortebrødre Torv var der tivoli, og der var vi så kommet ind. Der var plakater, hvor man søgte arbejdere til Tyskland. Man søgte også efter gartnere. Ingen af os havde arbejde, når vi nåede november, så vi måtte jo prøve og se, hvad de havde at tilbyde. For nogle

unge var det vel også eventyrlyst, der var jo en masse, der i begyndelsen skulle prøve at komme derned - nå, men vi var så letsindige at skrive under på en kontrakt - fra november 1941 til maj 1942. Nogle har selvfølgelig sagt efter krigen, at det var en stor undskyldning, at vi på grund af arbejdsløshed tog til Tyskland. Vi kunne selvfølgelig også være blevet hjemme, men jeg tror også, at for mig, som var så ung og også dem jeg var sammen med, var det nok en spontan eventyrlyst. Jeg var dengang allerede blevet medlem af socialdemokratiet, men vi skrev altså kontrakt med et firma i Potsdam som hed Voos, og det skulle være som anlægsgartnere. Det blev min begyndelse ved gartnerne efter fire år hos bønder. Vi skulle af sted en eller to dage efter. Jeg mener endda, at vi fik udstedt pas 4. november og rejste 7. november, det fremgår af mit gamle pas, som jeg har fra dengang

Jeg må jo nok sige, at mine forældre var ikke særlig tilfredse med det, jeg havde besluttet. Jeg havde godt nok en ældre søster i Tyskland, men det var i Rostock, så det var jo langt fra Potsdam. Min ældre broder havde også været en tur dernede som murer, men var kommet hjem.

Men vi kom af sted fra banegården i Odense, hvor mange husker jeg ikke, men der var i alt fald mange. Vi rejste tidligt om morgenen, og jeg mener, vi var i Berlin næste morgen, og et mareridt for vi tre begyndte der.

Vi blev sendt ud i en slags opsamlingslejr, og det vi blev budt der, kan næsten ikke beskrives. For det første var her meget uhumsk, mange nationaliteter forsamlede, franskmænd, polakker og mange flere. Vi lå i nogle køjer, andre måtte ligge på det bare gulv.

I denne lejr var vi i tre døgn. Hvorfor vi ikke blev hentet, fik vi da aldrig opklaret. Men jeg vil nu berette lidt om opholdet i dette uhyggelige sted. Som før nævnt var der mange forskellige folk stuvet sammen, og det bevirkede jo, at der var et syndigt virvar, når vi fik udleveret mad i en slags kantine. Der var jo flere hundrede samlet der, det var så ubeskriveligt ulækkert. Vi var der kun en

gang. Vi stod i en lang kø, og da vi endelig fik udleveret en blikskål med suppe, da så vi, at det der ikke blev spist blev hældt tilbage igen. Vi mistede appetitten, og vores portioner er nok også endt deroppe igen.

Efterhånden kom de forskellige firmaer så og afhentede deres folk, og vi blev spredt viden om. En episode gjorde et stærkt indtryk på mig, jeg var jo kun en stor knægt. Det var en dag, der kom en lastbil og hentede et læs arbejdere, franskmænd og polakker. Til det firma skulle også en ganske ung dansk pige med, hun var selvfølgelig rejst derned sammen med andre, men skulle så ikke være samme sted. Hun skreg hjerteskrærende og ville ikke med, men det hjalp ikke hun måtte med op på bilen.

Det var nogle meget strenge dage, men endelig kom vores firma og hentede os tre. Vi havde tegnet kontrakt med et firma, Woos i Potsdam. Det skulle være et gemusegartneri (grøntsager), men det viste sig, at det var et anlægssfirma, som holdt til i Potsdam, men havde arbejde rundt omkring i Tyskland og Østrig, hvor vi jo endte senere om det. Men vi blev så hentet og tog med toget til vores første arbejdsplads ved en by der hed Oderberg. Den ligger mellem Berlin og Stettin, altså et område som kom under Østtyskland efter krigen.

Her skulle vi anlægge beboelseshuse til arbejdere, mest kvinder, som arbejdede på en fabrik i nærheden. Vi så aldrig fabrikken, der blev sagt, at den var under jorden, men det ved jeg jo ikke.

Vi var os tre danskere der. Kaj, Verner og jeg og så en tysker, der skulle lede arbejdet, for øvrigt en flink fyr.

Den første tid forløb såmænd meget godt. Vi fik hvad vi kunne spise i en kantine. Vi fik samme ration som de andre arbejdere på fabrikken, som jo som sagt mest var kvinder; men vi boede i en barak et par hundrede meter fra kantine og arbejdspladsen. Det var jo knap så rart. Der boede bulgarer, polakker og andre nationer.

Men det blev jo en streng vinter, og vi kunne ikke arbejde med jorden. Jeg mener, at vi måtte holde op omkring først i december.

*Povl ved anlægsarbejdet i Oderberg.
Arbejdsformanden med spaden.*

En kort tid blev vi sendt ned på et savværk i Oderberg, et grimt arbejde, særlig for Kaj og Verner. De skulle hugge tømmer op af Oderfloden, et meget koldt og strenge arbejde.

Vel nok på grund af min unge alder var jeg så heldig at komme til at hjælpe en ung tysker med at køre brædder sammen. Han var også meget flink. Der var ellers en hel del polske fanger, som gik rundt i deres gamle uniformer, men de blev behandlet på samme måde som vi andre.

Men det var ikke så længe, måske 14 dage, vi var der. Så var der noget med en fagforening, vi måtte ikke arbejde ved det fag. Derefter kom vi hjem i vores barak og gik for tres procent af den løn, vi havde skrevet under på.

Jeg har ikke skrevet, hvad lønnen var. Jeg har noteret, at jeg tjente 326 Mark 72 Pf. Deraf betalte jeg 55 Mark i skat, 100 Mark sendte jeg hjem. Ja, det var jo ikke mange penge, så jeg gad nok vide, hvad dem med kone og børn derhjemme fik ud af det.

Nu var jeg jo ikke så gammel, jeg fik den mindste løn. Jeg var ledig i lang tid og fik kun en lille understøttelse, men lidt lomme penge skulle vi da bruge.

Herfra vil jeg holde mig til en lille lommebog, som jeg skrev i, og som jeg stadig har. Jeg kan se, at jeg 12. november fik udbetalt 5 Mark, det har nok været den sidste løn på savværket, for ugen efter, 17. november, har jeg fået 2 Mark; der har jeg også skrevet, at jeg betalte middag for 2 uger - 2 Mark.

Jeg kan lige fortælle, at der var en polak, der passede en pumpestation, han har måske været barber i Polen, han gik vi i hvert fald hen til og blev klippet.

Juleaftensdag 1941 kl. 10 formiddag. Vi har lige indtaget vores morgenmåltid, der bestod af ristet rugbrød, det tyske er jo nærmest som dansk sigtebrød, vi kom sukker på, dertil noget de kalder kaffe, som vi kan hente al det af, som vi kan drikke, hos en gammel meget sur tysker, ved enden af vores barak, vi får en hel spand fuld ad gangen!

Ved siden af os, hos polakkerne, larmer grammofonen. Til morgen sang serberne salmer, det lød nærmest som negersang. Nu venter vi blot på middag, den får vi kl. 12 nede i kantinen. Vi danskere går derned og spiser sammen med de mange kvinder, som her jo er flest af.

Jeg vil lige indskyde lidt om barakken, vi bor i. Jeg mener, at der var en 10-12 stuer der. Vi var som sagt de eneste danskere, så vi boede i en stue, jeg mener, der var et par belgiere, eller også havde vi den for os selv, det tror jeg for øvrigt? Der var tre sæt køjer, to køjer oven på hinanden. Jeg havde overkøje. Så var der en lille kakkelovn til at varme op med. Vi kunne hente brænde og brugte den også til vores mad, som jeg senere fortæller om.

Jeg kan da også lige fortælle, at vores toilet var en lang opgravning med lidt skur over og ellers et bræt, vi kunne sidde på. Det var godt nok ikke videre hygiejnisk.

Klokken er nu 14, og vi har spist til middag, gule ærter, og vi har fået vores ration til de næste fem dage, tre pund brød et stykke kød og pølse, meget små stykker, et og et halvt

*Barakliv i Tyskland.
Povl med armen ud af vinduet.*

pund margarine og en portion muslinger (i øvrigt noget vi fik meget af, men jeg kunne godt lide dem dernede). vi fik også 24 cigaretter og endelig 6 honningkager.

Juleaften. K1. 18. På kakkelovnen står tre konservesdåser, hver med 200 g kød i. På gulvet en marmeladebøtte fuld af kartofler og venter på at blive kogt. Grammofonen skratter stadig. Kaffespanden er fuld, så der er ingen nød.

Klokken er nu 20. Vi er færdige med at spise julestegen, som bestod af kød, kartofler og brød blandet sammen i en konservesdåse. Det var ikke rart at spise, når vi tænkte på, hvad de hjemme i Danmark fik at spise i julen. Det er et forfærdeligt vejr, det stormer og regner. Her er slet intet spor af julestemning i luften. Jeg kan da lige tilføje, at vi havde intet til at give lidt julestemning, intet træ eller julelys. Vi havde fået sendt nogle hæfter hjemmefra, og det har jo nok været vores eneste underholdning.

Julemorgen K1. 10. jeg er lige stået op og har spist morgen mad. Tre stykker ristet brød med margarine og sukker og masser af sort kaffe. Det er blevet snevejr i dag, og nu har vi så middagen at se hen til. Vi har fået en del blade sendt hjemmefra, de bliver læst fra ende til anden.

Så er kl. 14 og vi har spist til middag, kartofler og et meget lille stykke oksekød, og så noget de kalder suppe, men det skal vi betale ekstra 15 Pf. for.

Der har lige været en polak inde hos os. Han har kigget lidt i vores blade. Nu er det rigtig

gråvejr, nu bliver det nok regn, det er lidt trist her hos os tre (vi var altså kun os tre). Inde hos polakkerne er der grammofon-musik og sang.

Så er det 2. juledag kl. 10, og vi er lige stået op. I aftes gik vi i seng kl. 20, og i nat kl. 2 vågnede jeg ved, at en tysk soldat stod og ville gøre sig forståelig overfor Verner. Tyskeren ligger i en køje og sover godt nu, han er kommet fra østfronten.

I nat er der kommet et ordentlig lag sne. Nu er kl. 14 og vi er lige kommet fra middag, lidt oksekød og suppe, men i dag kunne vi ikke smage, om det var suppe eller kartoffelvand.

Klokken er 17, og en af polakkerne er lige kommet hjem og var meget, meget fuld. Kaj fik et polsk kys på panden!

Vi har fået en spand kartofler vasket, og de står nu på ilden. Kl. er nu 22, jeg er lige kravlet op i min køje, jeg bor jo på anden sal. Nu var der lige en polak inde og købe Verners ur for 35 Mark (det var jo egentlig meget, når vi så tidligere, at jeg fik 5 Mark for en uge). Ja, ellers sker der jo ikke så meget her.

Så er det tredie juledag, lørdag kl. 10 og jeg er lige stået op og er ved at få morgenmad. Sædvanligt kaffe med ristet brød. Vores soldat er ikke stået op endnu. Så blev klokken 12. Jeg har lige skrevet et brev færdigt, på seks sider og været nede og få det sendt hjem. Og nu skal vi ned og spise til middag - tænk - vi skal have suppe i dag - vi er færdige med at spise. Kl. er ca 14. Spisning foregår i en slags kantine, hvor beboerne fra de huse, hvor vi lave anlæg, spiser.

Det er som nævnt mest kvinder, vel nok ca. 200 og måske 10 mænd.

Vi skal nu ned til byen, vi bor i nærheden af. Den hedder Oderberg. Floden Oderen løber jo lige her forbi.

Der er i byen ca. 2000 indbyggere. Vi skal handle lidt, have købt kartofler og salat (italiensk). Og så har vi mærker til 900 g

brød. Det kan ske, vi får lov at købe en slags tør kage uden mærker.

Nå - så blev kl. 19, og vi har spist kartofler og salat som saucerstatning. Det er et forfærdeligt vejr, snestorm udenfor. Vor soldat ligger henne på sengen og læser, han fik to kartofler af mig, det var hele hans aftensmad.

Søndag den 28. december kl. 14. Vi er lige kommet fra middag. Igen suppe. Soldaten er rejst i dag. Han fortalte os, at han skulle rejse til Rusland den 15. januar.

I dag stod jeg først op kl. halv tolv! Så sparede jeg jo middagsmad, nej selvfølgelig morgenmad. Til aftensmad spiste vi kogte gulerødder, men de var frosne, så de blev helt sorte, ikke særlig appetitlige at se på, men nu er vi jo snart vant til lidt af hvert, så det gjorde ikke noget.

I aften skal vi i biografen og se et stykke der hedder "Frau Luna".

Så blev det mandag den 29. december. Der er stadig en skrækkelig snestorm. Men der var ikke en sjæl, så nu kan vi sidde her til vinteren er forbi!

1942

Vi er nået til den 30. januar 1942. Da rejste vi fra Oderberg, nu skal vi til Güzen. Vi skal over Berlin-Potsdam, og så er vi fremme ved vores nye arbejdsplads, som ikke adskiller sig meget fra tidligere steder.

Det er noget større dette her, og der en del militær, så vi skal jo nok passe på, hvad vi siger. Her er højtalere placeret rundt omkring, og her tales hele tiden. Heldigvis kan vi da ikke forstå ret meget, og der er da også musik.

Vi har rejst fra kl. 11-17. Güsen ligger ikke ret langt fra Magdeburg. På grund af vejret er vi stadig på 60 % understøttelse, indtil de finder noget arbejde til os.

Güsen Lager H.I. stue 39. Det er den 5. februar 1942. Vi er her stadig, og der er ikke meget udsigt til, at vi kommer herfra. Vi skal nu hen og spise - her lever vi da nogenlunde

- bedre end i Oderberg, og vi kan bedre få has på tiden.

Her er en stor sal, hvor der er biograf eller anden underholdning næsten hver aften, og det koster ikke noget.

I dag har vi fået en dansk avis, Jyllandsposten, så er der da lidt nyt fra Danmark. Den er tre dage gammel, men skidt med det!

6. februar. Så har vi fået middag, den var ret god her, havresuppe og kartoffelsalat med et æg til. Nu i aften fik Verner besked om, at han skulle rejse til Potsdam i morgen.

Lørdag d. 7. februar kl. 12.00, vi går stadig her. I dag havde vi løn til gode for tre uger, men det må være et meget ligegyldigt firma - det er snart fortvivlet det hele! Vi er nu fire danskere her. Foruden Kaj og jeg er der Anton Poulsen fra Haderslev og Larsen fra Assens. Vi har ikke noget at foretage os andet end at sove og spise. Når vi har spist, ligger vi på sengene, og sådan går dagene.

Så er det tirsdag kl. 11.00, og vi går stadig her og har intet at foretage os. Vi har fået brev fra Verner. Han er kommet på et landbrug ved Potsdam, men er nu ked af at være der. Han skriver, om Poulsen ikke kan komme og få ham væk derfra. Poulsen er af tysk afstamning og har familie i Hamburg, som han af og til får pakke fra. Han kan jo flydende tysk, så han rejser ud til Verner i morgen.

11. Februar. Det er onsdag, og vi er flyttet igen, dog ikke så langt, kun over i en anden barak i et meget stort værelse med senge. Der er syv belgiere og så os fire danskere.

Poulsen er rejst til Potsdam. Han fik ikke Verner med hertil, så han må blive på landbruget foreløbigt. Vi har det ganske tåleligt nu. Vi får da, hvad vi kan spise, kan sove så meget vi vil, og så har vi en radio her; men forholdet til belgierne er nu ikke alt for godt. Jeg mærker ikke til det, men Kaj og Poulsen har været lidt i klammeri med dem et par gange.

Søndag d. 15. februar kl. 11.30. Vi sidder her på værelset, og her er fuldt hus, 8 belgiere, 4 danskere og 5 børn, som er kommet ind for

at se til os. Her er mange enlige kvinder, som bor i husene med deres børn, for mændene er jo ved fronten. Planen for vores dag her i Güsen er således: Middag kl. 12.00, og kl. 19.00 kan vi få middag igen, altid rigeligt. Mandag, onsdag og fredag kan vi få varm mad fra 20.00-21.00 eller fra 22.00-23.00. Hver anden dag får vi udleveret 1.000 g brød og 50 g margarine, og hver dag et stykke pølse på 50 g.

Mandag d. 1. marts 1942 kl. 11.00. Vi er stadig uden arbejde. I dag er Poulsen inde ved vores firma fra Woss for at se, om han kan få sin kontrakt ophævet. Det håber vi andre 3 også, at vi kan.

Onsdag d. 3. marts. Larsen er rejst til Berlin. Han har fået arbejde på et gartneri, H. Rhode. Vi andre 3 er her stadig, i dag er der kommet 35 franske arbejdere.

Søndag d. 15. marts. Stadig får vi kun 60% løn at leve for, men nu er vejret da godt om dagen, men det fryser om natten, ret hårdt endda.

16. marts. Til morgen er det begyndt at regne fint, så nu håber vi, at foråret er på vej, så vi kan få begyndt at arbejde igen.

28. marts. Klokken er 6 om morgenen, og vi skal i dag begynde at arbejde fra 7.00-18.00. Vi er gået i gang med at sætte en stenmur. Vi er 3 tyskere og så os 2 danskere. Poulsen er rejst til Frankrig d. 23. marts. Så blev det aften, og efter vort ugentlige brusebad fik vi middagsmad: 2 store portioner ærtesuppe, ekstra kan vi få, når der bliver levnet noget fra middag.

Her er der et ophold i min dagbog, men vi var så på arbejde fra d. 28. marts til d. 8. april, hvor vi igen blev forflyttet.

Onsdag d. 8. april 1942. Klokken er 8.30, og vi sidder i toget på vej til Potsdam. I aften skal vi til Berlin og derfra til Passau.

Torsdag d. 9. april. Vi sidder i ventesalen i noget, der hedder Scharding i Bayern. Vi kom til morgen kl. 8, men kan ikke komme videre inden i aften kl. 18.00. Egnen her er meget skøn med mange høje bjerge, og vi kan sagtens få tiden til at gå her, til vi skal med en rutebil til byen Engelhartzell.

Engelhartzell ved Donau.

Vel ankommet er vi så i Engelhartzell, en lille køn by ved Donaufloden. Herfra blev vi færget over floden med en lille færge, på størrelse med den lille færge, der sejler over kanalen i Stige. Den var også fastgjort med en stålwire, men blev trukket af strømmen i floden på den måde, at færgemanden holdt i roret, så båden lå på tværs af strømmen. Da vi så var vel ovre, skulle vi op på et bjerg, Rannariedl. Det var godt nok en drøj tur, for vi havde jo værktøjet med, skovle, spader, river mm. Alt det skulle vi bære, og det var ret langt, for sådan en bjergvej snor sig jo rundt opad, så der nok har været 4-5 km. Jeg antager, at bjerget var 1.500 m højt. Deroppe var der et gammelt slot, og det var der, vi skulle lave noget anlægsarbejde.

Der lå en lille kro, en lille købmandsbutik og nogle småhuse rundt omkring samt et par små landbrug, hvor vi så blev indlogeret på det ene.

Vi bor hos et par ældre bondefolk. De er meget rare, og vi har det, som var vi hjemme hos vore forældre i Danmark. Vi får alt, hvad vi kan spise: Om morgenen et solidt morgenmåltid, et stort, rundt, hjemmebagt franskbrød, friskt hver dag, som vi så kunne skære af. Dertil smør, som de selv kærnede, og en stor, røget skinke, som vi selv skar af, og al den varme mælk, vi kunne drikke. Den var fra deres egne køer. Så fik vi ellers middagsmad og aftensmad, som om vi var hjemme. Dem, vi boede hos, flyttede ud af deres soveværelse og overlod det til Kaj og mig. Det, syntes jeg, var meget pænt gjort. Der var en dansker til foruden os to, han hed Karl Åge.

*Slottet Rannariedl,
hvor Poul og Kaj lavede anlægsarbejde.*

Det, vi lavede i den tid, vi var dernede, synes jeg selv ikke var meget bevendt. Det var jo på det gamle slot, ganske tæt på hvor vi boede. Jeg husker tydeligt, at vi var ved at forbedre en stentrappe, og den sidste dag, vi var der, var vi ved at flytte en stor sten. Den ligger måske stadig i dag, hvor vi lagde den, da vi rejste hjem.

Men det var som sagt flinke folk i den lille by. Der var lille kro ved slottet, og medens vi var der, blev det Hitlers fødselsdag d. 20. april. Den blev fejret på kroen, da der jo var nogle tyskvenlige i Østrig, men vi skulle i hvert fald nok holde os væk.

Men som sagt havde vi det godt i den måneds tid, vi var i Østrig. Vi gik lange ture i bjergene og betragtede det nærmest som en ferie. Blot var det jo noget kludder med vores løn. Jeg ville meget gerne på en ferietur derned igen. Vi har engang på en ferietur kørt langs Donaufloden lige på den anden side af, hvor vi arbejdede dengang. Det var helt underligt at se egnen igen.

Nu til min lille dagbog igen. Det er lørdag d. 18. april. Jeg ligger i sengen med en forkølelse, så jeg bliver liggende i dag. Det stormer udenfor, som det gør næsten hver dag. Konen, vi bor hos, har lige været oppe med en kop varm æblemost og noget brød. Nu er kl. 12.00, og Kaj og Karl Åge kommer snart med middagsmad.

*På arbejde ved slottet Rannariedl.
Poul er nr. 2 f.v. Kaj står helt t.h. De 2 øvrige
er østrigere. I baggrunden arbejdsvognen -
trukket af 2 stude.*

26. april 1942. Det er søndag, og vi sidder oppe på vores værelse og ser på, at alle bjergboerne går til kirke. Den ligger i forbindelse med slottet. Det er nogle mærkelige folk.

Det er, som om man gået 50 år tilbage i tiden. De er katolikker her og går i kirke 3-4 gange om ugen, mange af dem i deres fine nationaldragter. En del af mændene går vist nok en tur ind på kroen, som ligger lige ved kirken. Jeg vil lige tilføje, at vi havde 2 østrigere til at hjælpe os med arbejdet på slottet. De kørte for os med en vogn, trukket af 2 stude.

Så er det torsdag d. 7. maj. Vi har gjort alt muligt for at få firmaet til at sende vores papirer, så vi kan rejse hjem. Vi har jo kun skrevet kontrakt for et halvt år, men vi får ikke engang svar fra Potsdam, så nu er vi nødt til at bruge vores egne penge at rejse for. Vi tør ikke blive her længere.

Hjemrejsen

Så er vi ellers på vej til Berlin. I aftes kl. 23.00 tog vi fra Scharding, og er nu på vej ud af Leipzig Banegård.

Tirsdag den 12. maj forlader vi Berlin kl. 15.34. Vi har gået i Berlin i 5 drøje dage. De skulle vise sig at blive de værste i mit liv, og min dagbog slutter her i Berlin, hvor jeg selvfølgelig ikke fik skrevet noget. Desværre.

Men de dage glemmer jeg selvfølgelig aldrig, og jeg vil nu fortælle, hvad jeg mindes fra de 5 dage.

Da vi kom til Berlin, tog vi straks til Potsdam - det har været fredag aften. Vi havde lidt besvær med at finde firmaet, for vi var jo kun Kaj og mig, og det var kun mig, der kunne en smule tysk. Det havde jeg lært i den tid, vi havde været dernede. Vi lærte jo ikke sprog i skolen i min tid. Nå, vi fandt da firmaet Woss, men de var meget uvenlige over for os. Så vidt jeg husker, kom vi dårligt nok inden for døren, og vi var der endda flere gange. Det blev lørdag formiddag. Vi blev så endelig løst fra vores kontrakter. Jeg mener ikke, at vi fik noget af vores løn. Så måtte vi til Politiet, men ak, der var lukket om lørdagen!

*På vej hjem. Poul og kaj fotograferet i
Scharding ved Passau. Poul t.v.*

Nu vil jeg fortælle om de 5 dage og nætter, som vi måtte tilbringe i Berlin. Om dagen gik vi på gaderne og banegårdene, hvor vi kunne få en portion suppe en gang imellem. Vi havde næsten ingen penge. Jeg husker, at jeg havde noget margarine i min taske. Det spiste vi uden noget til. Vi var også i den Danske Kirke, men der fik vi ikke megen hjælp. Om aftenen sad vi på banegårdene og sov, indtil politiet kom og smed os ud ved 2-tiden. Så kunne vi ellers gå på gaden, til det blev morgen. Der var flere gange om natten, hvor jeg var så dårlig, at jeg satte mig på stedet, hvor vi var, og det løb simpelthen fra mig. Kaj sagde bagefter, at han troede, det

var sket med mig. Endelig blev det dog mandag, og vi kunne komme op på politistationen og få vores udrejsetilladelse.

På stationen havde jeg en oplevelse, som gjorde et stærkt indtryk på mig. Der var bænke, men der var skilte, hvorpå der stod: "Nicht für Juden". Det var faktisk det første, vi mærkede til det modbydelige Hitlertyskland.

Det var jo nærmest de dage (eller døgn, kan man sige), vi gik i Berlin, at vi mærkede, at der var krig. På banegårdene, hvor vi jo mest opholdt os, var der en masse trafik af soldater. Mange skulle til fronten, og mange kom hjem, nogle sårede. Der var jo også de stakkels jøder, som vi kunne kende på jødestjernen, som de skulle bære. Der var nogen, især unge, som prøvede at skjule den, men det var strengt forbudt.

Nå, men endelig havde vi fået vores udrejsetilladelse og besked om, at vi skulle være forsigtige, hvis vi sad og sov i toget. Der var mange, som forsøgte at stjæle folks pas og papirer. Vi havde ingen penge af betydning, men dog vores billetter til Flensburg. Da vi kom til Flensburg og skulle have billet til Odense, måtte jeg sælge en skjorte, som jeg aldrig havde brugt dernede.

Da vi nåede Kruså, kunne vi købe et par pølser, og vi fortsatte så op gennem Jylland og videre til Odense. Fra Odense gik jeg hjem til Lumby, hvor de dårligt kunne kende mig. Det var jo nok de dage i Berlin, der havde taget på mig.

Min første tur til udlandet var slut, men den kunne jeg såmænd godt have undværet.

Povl Christiansen

Efterskrift

Povl Christiansen afleverede i 1991 sine erindringer om tiden i Tyskland til publicering i bladet "Lokalhistorisk Arkiv for Otterup Kommune", hvor artiklen blev bragt i nr. 25 og 26 fra dec. 1991 og feb. 1992.

Artiklen er digitaliseret af Margit Egdal med tilladelse fra Povl Christiansen til også at bringe den på nettet.

Povl Christiansen var dybt engageret i historie og med stor sans for fortællingens betydning for eftertiden, har han gengivet tiden i Tyskland 1941-42.

100.000 danskere rejste under besættelsestiden til Tyskland for at arbejde. Baggrunden var den store arbejdsløshed. I 1940 var 23,9 % af de organiserede uden arbejde.

Kun ganske få var tyskervenlige. Fra den tyske brevcensur ved vi, at kun omkring 2-4 % af de danske arbejdere sympatiserede med nazisterne! De kunne nemt blive udsat for chikane af de andre danskere i Tyskland!

83 af de danske arbejdere omkom under arbejdet i Tyskland.

Povl Christiansen var ikke kun interesseret i historie, men i samfundsforhold i det hele taget. Han var dybt engageret i fagforeningsarbejde, ligesom han var aktiv i socialdemokratiet – hvor han og fru Kathrine nåede at blive æresmedlemmer hos Socialdemokraterne Odense Nord. Povl Christiansen gjorde en kæmpe indsats i foreningslivet, for AOF, i den lokale skole mm. En ægte ildsjæl!

Æret være Povl Christiansens minde!

ME